

סימן קכט

נשאלתי על מה שנהגו בכל קהילות ישראל בחו"ל לקרוא בציבור ביום ראשון של שמיני חג עצרת פרשת כל הבכור, וביום האחרון וזאת הברכה, ומתחילין לקרות פרשת בראשית עד ויכולו, ויש עיר אחת שיש בה קהל אחד שנוהגין לקרוא בב' הימים פרשת וזאת הברכה, ומהם למדו קהל א' מכלל שאר הקהילות שנתחדש בכרך א' לקרות בב' הימים וזאת הברכה, והחכם הממונה על שאר הקהילות שנתחדש מהם קהל זה הוא מוחה בידם וגזר עליהם שלא ישנו מנהג כל קהילות ישראל, אלא שיקראו כל הבכור ביום הא' כמנהגם, והם אומרים שקבלו עליהם עונש שלא ישנו מנהג זה, וגם כי העיר שקוראין בה ביום הא' וזאת הברכה היא סמוכה לכרך זה, ויש גם כן ב' קהילות אחרות בקצה הכרך רחוקות משכונות היהודים והן נוהגות כמנהג קהל אותה העיר מזמן קדמון, ושם רוצין לנהוג כמנהגם. ועל זה בדקתי בספרים למצוא אי זה סמך למנהג זה, ולא מצאתי להן סמך, כי המנהג בכל ישראל הוא לקרוא בכל הבכור ביום הא'.

ומפני אותו הקהל שבאותה העיר שיש להם בית הכנסת קדמון מיוחד ^{לאלוהינו ז"ל}, ואומרים כי מזמן קדמון נוהגין מנהג זה, חשבתי למצוא להם אי זה סעד שלא ישנו את מנהגם הקדו[ם], כיון שלא יש שם בית הכנסת אחר נוהג מנהג אחר, והסעד שאני מוצא להם הוא ממה ששנינו במגילה (לא. ב) בתעניות ברכות וקללות, שנראה שבין בתעניות הקבועים בכל שנה בין בתעניות שגזרין הצבור קורין בברכות וקללות שבתורת כהנים, ובכל קהילות ישראל אינם נוהגים לקרות בכל התעניות אלא פרשת ויחל, והרמב"ם בפרק י"ג מהלכות תפלה (ה"ח) כתב כי בתעניות הקבועים חוץ מתשעה באב קורין ויחל, ובתעניות הגזרין על הצבור מפני הצרות הרמב"ם בתעניות השנוי במשנה שקורין בהן ברכות וקללות שהוא על תעניות שגזרין על הצבור, לא בתעניות הקבועין בכל שנה, וכמו שכתב בהגה"ה בפרק הנזכר (אות ע). הרי שאנחנו נוהגין בתעניות מה שאינו שנוי במשנה. וכן יש

תקנה זו של א"י שיחזיר שליש הנדוניא ואין אנחנו מוחים ביד מי שמתנה נגד התקנה, הן¹⁴ באשה הנותנת לבעלה הרשות בידה. ואפילו לדעת הרא"ש ז"ל בתקנת טולטולא אם היתה נותנת מעכשיו כל נכסיה לבעלה בענין שלא תוכל לומר נחת רוח עשיתי לבעלי, היתה המתנה קיימת, כמו שכתב שם¹⁵.

וא"כ יצא לנו מכל זה כי בתקנה שלנו יכולה האשה לתת לבעלה מה שראוי ליורשים אפילו לדעת הרא"ש בתקנתו, ואפילו היה איזה ספק שהיה אי זה חילוק בפסק זה, הרי כתב הר"ש בר צמח ז"ל (שם תקון י) שאם יש ספק בתקנות בכוונת המתקנים יניחו הסברא לפי הגמרא, ושכן כתב הרא"ש ז"ל (כלל נה ס"ז), ושכיוצא בזה כתב הרמב"ן ז"ל בשם רבינו אפרים ז"ל בפרק יש נוחלין (ב"ב קה, ב ד"ה זה) ובסוף הלכות בכורות. ובנו ה"ר שלמה ז"ל כתב בתשובה צ"א¹⁶ וז"ל, בקצת מקומות יש להם תקנה שאם תמות האשה בחיי בעלה שיחזיר מקצת הכתובה ליורשיה, אם אותו מקצת רצתה האשה למוחלה לבעלה וכו', כתב שהיא קיימת שאפילו בשטר חוב גמור אפילו יש בו נאמנות וכו' המחילה כשרה שלא האמינו אלא בפרעון וכו', וכל שכן בשטר הכתובה שמן הדין הבעל יורש אשתו שאם הוציא שטר מחילה כנגד היורשים שהיא כשרה, דכל טעדיקי שאנו יכולים לעשות להעמיד נחלה אנו עושים. ע"כ. הרי שכתב כן על סתם תקנות שנעשו בקצת מקומות, ולא על תקנות אלגזיר כתב כן, שבפירוש התנו שם שתוכל האשה לעשות מה שתרצה, אלא בסתם תקנות, וגם אינו חולק על מה שכתב הרא"ש שאין יכולת ביד האשה להניח למי שתרצה, כי לשם יש טעם בפירוש הלשון של התקנה וגם בעונש שהוטל עליה שלא לשנותה, אבל בשאר תקנות יכולה אשה לצוות נגד התקנה כמו שיכולים בזמן הנישואין להתנות נגד התקנה, כמו שכתוב למעלה¹⁷.

נאם המבי"ט

וחתמו בו חכמים יצ"ו ה"ר **יצחק ארחא**¹⁸ ה"ר **יעקב בי רב**¹⁹ - בראיות

רבי יעקב בירב השני, נכדו של רבי יעקב בירב הזקן רבו של רבינו. 1. כדאי' בגמ' במגילה ל"א ע"א. ורמב"ם הל' תפלה פ"ג הי"ב. וטור או"ח סי' תרס"ח. ועיין שם בהגמ"י שכן מנהג צרפת וארץ כנען. 2. כנראה באלכסנדריא שבמצרים, מוזכר במסעות רבינו עובדיה מברטנורה (אגרות א"י עמ' 115): "רוב הקהל מתפללים בקטנה כי היא מיוחסת לאלהיו הנביא ז"ל, היינו שנגלה בה אליהו לחסידים מפנה אחת מפנותיה, לפי מה שיאמרו" כו'. וראה גם (כארבע מאות שנה אח"כ) בתעלומות לב, לרבי אליהו חזן זצ"ל, ח"ג סי' ט"ז, ובספרו נוה שלום דף מ"ג ע"א.

14. צ"ל ה"ן. הכא נמי. 15. כע"ז כתב גם בתשו' בית יוסף שם. ע"ש, ובתשו' ר"ב אשכנזי סי' ט"ז. 16. נדפס בתשו' רשב"ש סי' ע"ח, מובא בב"י אה"ע סי' ק"ח. 17. ע"ע בזה בר"ב אשכנזי סי' י"א וסי' ט"ז, ובתשו' הרמ"ה שהביא בסופו. ומהר"ם אלשיך סי' כ"ח. ובאר מים חים (למהר"ש ויטאל) סי' ע"ג. ומהר"י הלוי שלהי סי' ט"ו. ותורת חסד (למהר"ח פרחיא) סי' ע"ט וסי' פ"א וסי' צ"א. משפטים ישירים (למהר"ש גאון) סי' ב' דף ג' ע"ד. וצדק ומשפט ח"ג סי' י"ח. וגנת ורדים אה"ע כלל ד' סי' י"ז. ונכתב השלחן אה"ע סי' ט"ו. וזה כתב ידי סי' ג'. 18. ראה אודותיו לעיל סי' ק' הערה 2. 19. הוא

צריך לה עתה ותפרע לישמעאל שכירותה בכל חרש, ואינו רוצה שתתן לי שום דבר רווח שכירות על שהיא חזקה שלי, כי אתה קרובי, אלא כל זמן שארצה אני ובני לחזור לשבת בחנות שאין לך בה שום חזקה. ועברו כמה שנים ובא ראובן לשאול החנות שצריך הוא לו, כמו שהתנה עמו, ולוי הוא טוען שעברו כמה שנים יותר משני חזקה ושלא מיחה בו בכל סוף ג' שנים. יורינו רבינו.

תשובה, דבר פשוט הוא שכל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה (ב"ב מא, א), וכיון שלוי אינו טוען שלקחה ממנו אח"כ, אלא טוען שלא מיחה בו ושהחזיק, אינה חזקה. ואם יאמר כי מקודם כשנכנס בחנות היה על שקנאה ממנו או שקבלה במתנה שנתנה לו ראובן בלי שום תנאי, ישבע שלא התנה עמו שום תנאי אלא שנתנה או מכרה לו קודם כשנכנס בה או אח"כ. וזה דבר פשוט אין צריך ראיה.

עוד טען לוי כי היה חייב ראובן ד' חדשים שכירות לישמעאל ושהוא פרעם בעדו. וגם טענה זו אינה טענה, כי אפילו שיפרע השכירות אם התנה עמו התנאי הנזכר חייב לתת לו החנות, או ישבע שלא התנה עמו התנאי הנזכר. נאם המבי"ט

זמירות התורה
זמירות השו"ת

סימן קלא

ביום ה' ר"ח אדר השכ"ט נמצאתי בבית הוועד עם הרבנים ה"ר דוד נ' אבי זמרה וה"ר יוסף קארו יצ"ו, על גט אחד שכתב בהורמו, ונעשה איש אחד שליח להביאו פה צפת וליתנו ליד אשתו, ואמר לו שתאמר לה בשעת נתינתה הרי זה גיטך ששלח לך בעליך פלוני וכו' על מנת אם לא אבוא מהיום עד סוף ב' שנים פה בצפת תהיה מותרת ואם אבוא לא יהיה גט וכו'.

ובא השליח ונתעכב הגט בידו עד קרוב לג' שנים, שלא היתה האשה רוצה לקבלו, ועכשיו שרצתה בא אצלי השליח והאשה ואמרתי להם כי היה נראה לי שלא היה מקום לזה הגט עתה שעברו כבר השתי שנים, לתתו סתם אי אפשר שהוא הטיל בו תנאי, לתתו בתנאי כבר עבר זמן התנאי.

ועל זה הלכו לחכמים הנזכרים ושניהם היו מסכימים לתתו, אלא שה"ר דוד נר"ו היה אומר שיתנהו לה על תנאי מהיום אם יבוא תוך ב' שנים, כי גם שאמר "מהיום" שנראה יום נתינת הגט ליד השליח, גם נראה שיאמר לה מהיום מיום נתינת הגט השליח ליד האשה¹. וה"ר יוסף נר"ו אמר שהיה

הגה"ה באותו הפרק (אות ה) וז"ל, מה שמפטרין בשמחת תורה ויהי אחרי מות, ובמגילה (לא, א) אמרינן דמפטרין ויהי ככלות, משום דגאונים תקנו כן, שהוא מעין הפרשה שקראו וימת שם משה, ורשאים הגאונים לשנות, כדאשכחן גבי ט' באב וכו', והאידנא נהוג דמפטרין באספ' אסיפס וקוראין כי תוליד, אע"ג דכלהו תנאי אמרי בענין אחר. ע"כ. וא"כ בנדון דידן באותה העיר שאין שם בית הכנסת אלא הוא, אם יש להם קבלה משנים קדמוניות שהן נוהגים לקרוא גם ביום א' של שמיני חג עצרת פרשת וזאת הברכה, נראה לי שאין ראוי להעבירם ממנהגם, כיון שבארץ ישראל נוהגין גם כן לקרוא בוזאת הברכה באותו היום, וגם הקהל שהוא בקצה העיר אם נוהגין כך משנים קדמוניות אין ראוי להעבירם ממנה. גם כי אולי נתקן מנהג זה על פי איזה גאון, כיון שהוא מנהג קדמון, ואין כל כך קפידא בשינוי זה, כיון שהוא מעין המאורע, כי ביום אחרון של שמיני חג עצרת קורין בכל העולם וזאת הברכה, וכן נוהגין ג"כ לקרוא ביום האחרון פרשת בראשית כדי להתחיל את התורה, ועם כל זה יש קהילות שאינם קורין בפרשת בראשית כלל ביום שמחת תורה אלא בשבת של אחריו, שנראה שאין פרשיות אלו קבועות כל כך³.

ועם כל זה נראה לי שראוי למחות באותו הקהל שהוא מכלל הקהילות של המדינה שנתחדש באלו השנים ורצו לחדש מנהג זה, שיחזרו למנהג כל הקהילות שבעיר משום לא תתגודדו⁴, וכל שכן כי הקהל הגדול של אותו הקהל שנתחדש שניהם הם לשון אחד ושפה אחת לכולם, ואין ראוי שישנו ממנהג רוב בני לשונם, כי ראוי שיהיו הם כפופים למנהגי הקהל הגדול והחכם הגדול שביניהם, ואם קבלו עליהם אי זה עונש חייבים לעשות התרה ויהיו כולם עם אחד ושפה אחת. ואם גם הקהל הגדול שבעיר היו נוהגים כן משנים קדמוניות והחכם שינה את מנהגם באותו הקהל שהוא מתפלל בו, אין הקהל שנתחדש חייבים לשנות המנהג שנהגו כולם מקדם, ויהיו כמו הקהל האחר שהוא בקצה המדינה וגם הקהל שבעיר האחרת הסמוכה לכרך זו שנוהגים כן משנים קדמוניות.

נאם המבי"ט

סימן קל

שאלה, ראובן היה לו חזקת חנות אחת שקנאה בשטר משמעון, ונתנה ללוי ואמר לו תכנס בה שאני איני

ד"ה אלא שצריך. 1. עי' בגנת ררדים אה"ע כלל א' סי' ז' שהביא כמה תשוב' להרדב"ז בזה [ול"מ בנדרס], והאריך לדון בדבריו. וז"ל

3. עי' מ"ש בזה בברכי יוסף או"ח סי' תרס"ח אות ז', ובשיו"ב שם אות ב'. 4. עי' מ"ש רבינו בגדרי לא תתגודדו בח"א שלהי סי' כ"א